

Gelişen kent çeperlerinde belediye hizmet yapılarının sosyo-mekansal ve fenomenolojik değerlendirmesi: Balıkesir Altıeylül İlçe Belediyesi Hizmet Binası örneği

Serkan PALABIYIK^{1,*}, Derya DEMİRCAN¹, Elif ALKILINÇ¹

¹Balıkesir Üniversitesi Mimarlık Fakültesi. Mimarlık Bölümü, Çağış kampüsü, Balıkesir.

Geliş Tarihi (Received Date): 15.05.2026

Kabul Tarihi (Accepted Date):08.07.2026

Öz

Bu çalışma, gelişme bölgelerinde inşa edilen belediye hizmet binalarının mimari tasarım yaklaşımlarını; kentsel bütünleşme, demokratik temsiliyet ve fenomenolojik deneyim eksenlerinde çok boyutlu olarak değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın kapsamı, kentin yeni gelişim akslarında yer alan belediye hizmet binaları ile sınırlandırılmış ve Balıkesir Altıeylül İlçe Belediyesi Hizmet Binası vaka çalışması olarak seçilmiştir.

Yöntem olarak nitel bir tekil vaka çalışmasına dayanan makale, kuramsal altyapıdan türetilen parametrelerin mimari proje verileri (plan, diyagram ve üç boyutlu görseller) üzerinden eleştirel bir okumasını sunmaktadır. Çalışmanın metodolojik sınırlılığı, bedensel deneyime dayanan "yaşanan mekân" verisinden ziyade, tasarımcı niyeti ve mimari temsil (çizim, diyagram ve üç boyutlu modellemeler) üzerinden bir analiz gerçekleştirilmiştir.

Araştırma sonucunda, Altıeylül İlçe Belediyesi örneğindeki anıtsallığı reddeden parçalı kütle kompozisyonunun, geçirgen zemin katların ve duysal tasarıma sahip "eşik" mekânlarının yapıyı kentsel bir katalizöre dönüştürme potansiyeli taşıdığı tespit edilmiştir. Bu stratejiler, idari yapıların salt bürokratik birer hizmet odağı olmanın ötesine geçerek, şeffaf ve kapsayıcı bir yurttaşlık kültürü ile kolektif kentsel belleğin inşasına temel oluşturabileceğini göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Belediye hizmet binası tasarımı, fenomenolojik deneyim, kentsel katalizör, kentsel bellek

*Serkan PALABIYIK, serkan@balikesir.edu.tr, <http://orcid.org/0000-0002-7949-7130>

Derya DEMİRCAN, derya.demircan@balikesir.edu.tr, <http://orcid.org/0000-0001-8166-6725>

Elif ALKILINÇ, elif.alkilinc@balikesir.edu.tr, <http://orcid.org/0000-0002-9260-6039>

Socio-spatial and phenomenological evaluation of municipal service buildings in developing urban peripheries: The case of Balıkesir Altıeylül District Municipality Service Building

Abstract

This study aims to multi-dimensionally evaluate the architectural design approaches of municipal service buildings constructed in development zones through the axes of urban integration, democratic representation, and phenomenological experience. The scope of the research is limited to municipal service buildings located on new urban growth axes, selecting the Balıkesir Altıeylül District Municipality Service Building as the primary case study. Employing a qualitative single-case study method, the article offers a critical reading of parameters derived from the theoretical framework through architectural project data, including plans, diagrams, and three-dimensional visuals. The methodological limitation of the study lies in conducting the analysis based on designer intent and architectural representation (drawings, diagrams, and 3D modeling) rather than "lived space" data rooted in direct bodily experience. The research findings reveal that the fragmented mass composition that rejects monumentality, the permeable ground floors, and the sensory-designed "threshold" spaces in the case of the Altıeylül District Municipality hold the potential to transform the structure into an urban catalyst. These strategies demonstrate that administrative buildings, moving beyond being mere bureaucratic service nodes, can establish a foundation for the construction of a transparent and inclusive civic culture, as well as a collective urban memory.

Keywords: Municipal service building design, phenomenological experience, urban catalyst, urban memory.

1. Giriş

Bu çalışmanın temel amacı, Altıeylül Belediyesi Hizmet Binası örneklemini üzerinden, tarihi ve kentsel belleği henüz tam anlamıyla teşekkül etmemiş gelişme bölgelerinde inşa edilen belediye hizmet binalarının mimari tasarım anlayışlarını; kentsel bütünleşme, demokratik temsiliyet ve fenomenolojik deneyim eksenlerinde çok boyutlu olarak değerlendirmektir. Bu kapsamda geleneksel belediye hizmet binalarının dışı kapalı, otoriter ve monolitik kurgularından, çağdaş “sosyal merkez” odaklı arayüzlere geçiş sürecinin fiziksel mekâna yansımalarının incelendiği bu çalışmada, sosyo-mekânsal dönüşümün güncel mimari paradigmalar üzerinden anlamlandırılması ve kentsel boşluğun nasıl sosyal bir mekâna dönüştüğünün ortaya konulması hedeflenmektedir.

Araştırmanın kapsamı, kentin çeperlerinde veya yeni gelişim akslarında yer alan belediye hizmet binaları ile sınırlandırılmıştır. Yerleşik kentsel dokuya (tarihi kent merkezleri) eklenme sorunsalı çalışma dışında bırakılmış olup, açık uçlu alanlarda yapının kentsel bir katalizör olarak nasıl bağlam ürettiği odak noktasıdır.

Çalışmanın araştırma metodolojisinde, kuramsal altyapı üzerinden belirlenen parametrelerin somut bir mimari proje üzerinden eleştirel bir okumasının yapılmasına

odaklanılmıştır. Bu yönüyle çalışma, nitel bir tekil vaka çalışması yöntemine dayanmaktadır ve iki aşamada organize edilmiştir.

- **Aşama 1_Kavramsal çerçevenin kurulması:** Literatür taraması aracılığıyla kentsel arayüz, demokratik şeffaflık ve eşik (tampon) mekân kavramları üzerinden nitel bir değerlendirme seti oluşturulmuştur.
- **Aşama 2_Sosyo-Mekansal performans değerlendirmesi:** Balıkesir Altıeylül İlçe Belediyesi Hizmet Binasına ait mimari tasarım, diyagram ve üç boyutlu görsellerden elde edilen veriler; mimari projenin kentsel çevreyle, idari işleyişle ve insan ölçeğiyle kurduğu ilişki bağlamında analiz edilmiş ve kuramsal çerçeve ile eşleştirilerek yorumlanmıştır.

İçerdiği metodolojik sınırlılıklar çerçevesinde çalışmada, bedensel deneyime odaklanan “yaşanan mekân” verisinden ziyade, tasarımcı niyeti ve mimari temsil (çizim/diyagram/ üç boyutlu görsel)) üzerinden bir okuma gerçekleştirilmiş; gerçek mekân performansının ancak kullanım sonrası değerlendirme çalışmalarıyla tam olarak doğrulanabileceği kabul edilmiştir.

2. Kuramsal çerçeve

Makalenin kavramsal altyapısı, birbiriyle örtüşen üç temel mimari-kentsel paradigma üzerine inşa edilmiştir:

- Kentsel bütünleşme ve geçirgen arayüzler oluşturma
- Saydamlık ve demokratik temsiliyetin mekânsallaşması
- Fenomenolojik deneyim ve "tampon işlevlerin" üretimi

2.1. Kentsel bütünleşme ve geçirgen arayüzler oluşturma

Çağdaş kentsel tasarım ve mekânsal planlama söylemi, modernist bölgeleme pratiklerinin ve içe dönük mega yapıların kent dokusunda yarattığı mekânsal ve sosyal parçalanmayı aşmak adına yapısal bütünleşme gereksinimini merkeze almaktadır. Kamusal alan ile özel mülkiyet sınırları arasındaki katı ayrımların silindiği, bütüncül bir kentsel entegrasyonun sağlanması, ancak “geçirgen arayüzlerin” çok boyutlu olarak üretilmesiyle mümkündür. Mekânsal morfoloji, mimari tasarım ve kentsel yönetim literatürüne dayanan güncel bulgular [1, 2]; bu bütünleşmenin salt yapısal bir müdahale olmadığını, fiziksel, görsel ve işlevsel geçirgenlik boyutlarının eşzamanlı olarak kurgulanması ve yapının daha geniş kent matrisine stratejik düzeyde yönlendirilmesiyle başarılabileceğini göstermektedir.

Bu kuramsal çerçeve, belediye hizmet binaları özelinde yerel yönetim yapılarının tasarımında kritik bir rol oynamaktadır. Gelişmekte olan bir kent bölgesinde belediye hizmet binası tasarlamak, yalnızca mevcut fiziksel dokuya pasif bir uyum sağlama pratiği değil; aynı zamanda söz konusu bölgenin gelecekteki “kentsel DNA'sını” ve kolektif kamusal yaşam kültürünü inşa etme sorumluluğudur [3]. Bu bağlamda “Kentsel Bütünleşme ve Geçirgen Arayüzler Oluşturma” stratejisi, devlet ile yurttaş arasındaki tarihsel ve hiyerarşik ilişkinin mekânsal düzlemde şeffaflaştırılarak yeniden tanımlandığı ve demokratik katılımın yapıları çevre üzerinden teşvik edildiği en hayati tasarım aşaması olarak öne çıkmaktadır [4, 5]. Bu temel yaklaşımı mimari ve kentsel bağlamda şu alt başlıklar üzerinden değerlendirebiliriz:

2.1.1. Gelişim akslarına yönelim ve referans noktası olma

Yaya arayüzünün sunduğu doğrudan ve mikro ölçekli etkileşimlerin ötesinde, tam kapsamlı bir kentsel entegrasyon; yapıların ve kamusal alanların kentin makro ölçekli mekânsal organizasyonu ile stratejik düzeyde ilişki kurmasını zorunlu kılar. Özellikle tam olarak olgunlaşmamış, gelişmekte olan kentsel dokularda konumlanan yapılar, çevreleriyle kurdukları bütünleşme biçimiyle yalnızca mevcut durumu değil, kentin gelecekteki gelişim senaryolarını da yönlendirme potansiyeli taşır [3]. Başarılı kentsel yapılar rastgele konumlanmak yerine; kentsel büyümeyi tetikleyen ana ulaşım koridorları, ticari gelişim aksları ve tarihi güzergâhlar gibi birincil gelişim eksenlerine yönelirler. Bu majör eksenlerle hizalanan yeni gelişmeler, metropolün daha geniş mekânsal akışına pürüzsüz bir biçimde entegre olarak kentsel enerjiyi etkili bir şekilde yakalar ve yakın çevresine dağıtır.

Bu kuramsal altyapıyı destekleyen temel mekânsal strateji; tasarlanan yapının ana girişlerinin ve kamusal meydanının, gelecekte kenti besleyecek ana ulaşım arterlerine (raylı sistem hatları, majör yaya aksları) ve potansiyel ticaret bölgelerine doğru bilinçli bir biçimde yönlendirilmesidir [6]. Bu stratejik yönelim doğrultusunda binanın yarattığı “mikro-merkez”, etrafında şekillenecek olan yeni yapı bloklarının vaziyet kararlarını, yaya ağlarını ve açık alan kurgularını düzenleyen kurucu bir referans işlevi üstlenir [7]. Dahası, kentsel matrise yüksek düzeyde entegre olmuş bu nitelikli mimariler, kentin bilişsel haritasında kritik “düğüm noktaları” ve “işaret öğeleri” olarak işlev gören referans noktaları haline gelirler [8]. Referans noktası olma vasfını taşıyan bu yapılar, karmaşık kentsel topoğrafyayı deneyimleyen yurttaşlar için mekânsal okunabilirlik, kimlik ve yön bulma kolaylığı sağlar. Sonuç itibarıyla; kentsel bir gelişim projesi, yüksek fiziksel, görsel ve işlevsel geçirgenlik standartlarını eşzamanlı olarak korurken kendisini stratejik bir büyüme ekseninde konumlandığında, salt kendi parsel sınırlarına hapsolmuş izole bir nesne olmaktan çıkar. Bunun yerine, çevresindeki kentsel yenilenmeyi, yapısal gelişimi ve mekânsal kaliteyi doğrudan katalize eden güçlü bir kentsel odak görevini üstlenir.

2.1.2. Kentsel zeminin sürekliliği (fiziksel geçirgenlik)

Fiziksel geçirgenlik kavramı, kentsel morfoloji ve mekân dizim teorilerinin dönüm noktalarından birini oluşturmaktadır. Bu kavram, kentsel çevrenin; insan, madde ve ekolojik akışların katı mekânsal engellere takılmadan yapıli çevre içinde serbestçe dolaşımına ne ölçüde olanak tanıdığını ifade eder [3]. Geleneksel kamu binaları incelendiğinde, bu yapıların sıklıkla yüksek duvarlar, anıtsal merdivenler veya tanımlanmamış geniş sert zeminler aracılığıyla kentin olağan sokak dokusundan koparıldığı görülmektedir [6]. Oysa gelişmekte olan kentsel bölgelerde gerçek bir mekânsal bütünleşme; yaya akışlarının, yeşil koridorların ve kamusal toplanma alanlarının, yapının zemin katına kesintisiz bir biçimde nüfuz etmesini zorunlu kılar [9].

Yüksek düzeyde fiziksel geçirgenlik, kentsel zeminin sürekliliğini teminat altına alarak izole edilmiş arazileri, yürünebilirliğin yüksek olduğu entegre bir ağ yapısına dönüştürür [10]. Mimarlığın konfigürasyonel teorileri aracılığıyla anlaşıldığı üzere; küçük ölçekli kentsel bloklar, geçirgen sokak çeperleri ve birbirine sıkıca bağlı yaya yolları doğal hareketi teşvik etmekte, böylece sokaktaki doğal gözetimi ve rastlantısal sosyal karşılaşmaları artırmaktadır [11]. Buna karşın; genellikle kapalı sitelerde, geniş kütleli podyum yapılarında veya aşılmaz mega-bloklarda kendini gösteren süreksiz zemin düzlemleri yaya matrisini parçalamakta, kentliyi otomobil bağımlılığına zorlayarak kamusal alanın canlılığını ciddi şekilde tahrip etmektedir.

Bu bağlamda kentsel zeminin sürekliliğini sağlamaya yönelik temel mekânsal strateji, yapının zemin katını kentsel akışın sonlandığı bir “son durak” olarak değil; kentin yaya ağının organik bir uzantısı, kapalı bir sokak veya kamusal bir iç avlu olarak kurgulamaktır [3]. Açık kamusal alan (meydan) ile kapalı alan (bina) arasındaki katı sınırların; saçaklar, arkadlar (revaklar) veya yarı açık toplanma alanları gibi mimari eşikler kullanılarak eritilmesi, yapının kentsel matrise fiziksel olarak tam entegrasyonunu sağlayabilmektedir [12,13].

2.1.3. Bürokrasinin şeffaflaşması (görsel geçirgenlik)

Fiziksel geçirgenlik kentsel mekândaki devinimi ve bedensel hareketi yönlendirirken; görsel geçirgenlik, mekânlar arasındaki duyuşsal bağlantıyı, özellikle de devlet kurumları ile yurttaşlar arasındaki sosyo-politik etkileşimi yapılandırır [14, 13]. Tarihsel süreçte kamu mimarisi; otoriteyi vurgulamak, hiyerarşiyi dayatmak ve idari mekanizmayı halktan yalıtma amacıyla çoğunlukla opak, dışa kapalı, anıtsal ve kale benzeri kütle tipolojilerine dayanmıştır. Ancak çağdaş demokratik paradigmlar, yönetsel süreçlerin mekânsal karşılığı olarak giderek artan bir biçimde “bürokrasinin şeffaflaşmasını” talep etmektedir. Bu bağlamda, demokratik şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri, sivil mimaride salt metaforik bir kavram olmaktan çıkıp görsel geçirgenlik aracılığıyla yapısal olarak somutlaştırılmaktadır [15]. Gelişmekte olan bir kent bölgesinde kurgulanan çağdaş bir yerel yönetim yapısının, bu hesap verebilirlik ideolojisini mimari dili üzerinden doğrudan kente sunması beklenmektedir [4].

Bu kuramsal altyapıyı kentsel mekâna aktaran temel mekânsal strateji, kamu yapılarının kente temas ettiği arayüzlerde, özellikle zemin ve giriş kotlarında; masif, sağır ve dışlayıcı cephe sistemleri yerine, yüksek oranda şeffaf yüzeylerin (geniş cam cepheler, açık atriyumlar) kullanılmasıdır [6]. Bu tasarım yaklaşımı, idari süreçleri mekânsal olarak gizemden arındırmayı hedefler. Sokaktaki bir yurttaşın yapı içindeki karar alma mercilerini (meclis salonları), sergi alanlarını veya bekleme hollerini dışarıdan kesintisiz bir biçimde izleyebilmesi; eşzamanlı olarak içerideki kamu çalışanının da kentin gündelik yaşam ritminden kopmaması sağlanır [12]. Çift yönlü çalışan bu görsel süreklilik, bürokratik hiyerarşinin yarattığı psikolojik sınırları aşındırarak sivil güven, kapsayıcılık ve eşitlikçi erişim duygusunu besler. Sonuç olarak yapı çevre, açık yönetişimi yansıtan aktif bir iletişim aracına dönüşerek, geçmişin erişilmez kurumsal yapılarını, kentsel bütünleşmeye katkı sunan şeffaf ve davetkâr kamusal arayüzlere dönüştürür.

2.1.4. Programatik hibritleşme ve davetkârlık (işlevsel geçirgenlik)

Fiziksel erişim ve görsel şeffaflık boyutları, işlevsel geçirgenlik ile desteklenmediği ve programatik hibritleşme aracılığıyla etkinleştirilmediği sürece kentsel mekânda pasif kalmaya mahkûmdur. Yalnızca resmi bürokratik işlemlerin yürütüldüğü tek işlevli kamu yapıları, mesai saatleri dışında kentsel birer “ölü hacme” dönüşerek çevrelerindeki canlılığı kesintiye uğratmaktadır [3]. Oysa gelişmekte olan kent bölgelerinin, günün her saatinde hareketli, güvenli ve etkileşime açık çekim merkezlerine ihtiyacı vardır. Bu bağlamda, yüksek geçirgenliğe sahip bir kentsel arayüz salt mekânsal bir boşluk değil; doğru işlevler aracılığıyla kamusal katılımı aktif olarak teşvik eden, sosyal olarak inşa edilmiş davetkâr bir destinasyondur [4].

Programatik hibritleşme; tek bir yapı kabuğu içinde veya bir cadde çeperi boyunca ticari birimler, kültürel mekânlar, açık kamusal lobiler ve ortak çalışma alanları gibi birbirini tamamlayan çeşitli kullanımların katmanlaştırılmasını ifade eder [16]. Söz konusu işlevsel çeşitlilik, yaratılan mimari arayüzün günün farklı zaman dilimlerinde aktif

kalmasını temin ederken, çok çeşitli kullanıcı demografilerini de mekâna çeker. Bu noktada benimsenmesi gereken temel mekânsal strateji; belediye hizmet binaları gibi yapıların kente temas eden çeperlerinde ve özellikle zemin kotunda, doğrudan resmi bürokrasiye hizmet etmeyen esnek kamusal programlara (kent kütüphanesi, 24 saat açık ortak çalışma alanları, sergi holleri, kafeteryalar, sivil toplum örgütü odaları veya kreş gibi) yer verilmesidir [9].

Binalar, aktif zemin kat cepheleri sunarak idari işlevler ile kamusal yaşam arasındaki sınırları bulanıklaştırdığında, yüksek bir işlevsel geçirgenlik sergilerler. Bu programatik davetkârlık sayesinde o gün resmi veya bürokratik hiçbir işi olmayan kentliler bile yapıyı gündelik yürüyüş rotalarına dâhil etmekte; böylece bina, kentsel enerjiyi toplayan ve yeniden dağıtan gerçek anlamda bir “sosyal yoğunlaştırıcıya” evrilmiştir [4]. Sonuç olarak işlevsel geçirgenlik; statik, dışlayıcı ve katı mimari sınırları kırarak onları gündelik kentsel yaşamı derinden zenginleştiren dinamik sosyo-mekânsal arayüzlere dönüştürür.

2.2. Saydamlık ve demokratik temsiliyetin mekânsallaşması

Gelişmekte olan bir kent bölgesinde tasarlanan bir belediye binası, salt fiziksel bir hizmet sunum noktası olarak değerlendirilemez; aksine, söz konusu bölgenin gelecekteki yurttaşlık kültürünü ve devlet-toplum ilişkisini kuramsal ve mekânsal düzeyde tanımlayan öncü bir manifesto işlevi görür [4]. Geleneksel kamu binalarının ürettiği otoriter, dışa kapalı ve erişilmezlik durumu; çağdaş demokratik toplumlarda yerini yapısal olarak “hesap verebilir”, “katılımcı” ve “eşitlikçi” mekânsal kurgulara bırakmak zorundadır [4,5].

Mimarlık ve siyaset bilimi arakesitinde yürütülen güncel akademik araştırmalar, devlet yapılarının ve sivil mimarinin yalnızca mekânsal barınma veya işlevsel gereksinimleri karşılamakla sınırlı kalmadığını; aynı zamanda hâkim politik ideolojileri, sosyo-politik güç ilişkilerini ve yönetim biçimlerini doğrudan mekânsallaştırdığını açıkça ortaya koymaktadır [15,17,18]. Özellikle bu alanda modern demokratik rejimlerin “açık toplum” ideallerini yapıyı çevreye nasıl entegre ettiği giderek daha merkezi bir tartışma konusu hâline gelmiştir [19]. Bu bağlamda, demokratik temsilin yapıyı çevredeki mekânsal karşılığı; bürokratik şeffaflığın sağlanması, mekânsal hiyerarşinin kırılması [20], karar alma odaklarının yeniden tanımlanarak konumlandırılması ve evrensel kapsayıcılık [21] gibi temel mimari parametreler üzerinden çok boyutlu bir biçimde okunabilmektedir. Bu anlayışın mimari pratiğe yansımalarını şu alt başlıklar üzerinden değerlendirebiliriz:

2.2.1. Metaforik ve fiziksel şeffaflık (görsel hesap verebilirlik)

Demokratik bir yönetim anlayışı, politik süreçlerin kapalı kapılar ardında değil, yurttaşın doğrudan gözlemi altında işlenmesini gerektirir [4]. Bu politik idealin yapıyı çevreye aktarılmasında ve mekânsallaştırılmasında başvuru en güçlü araç şeffaflıktır [14]. Siyasal mimaride şeffaflık, günümüz demokratik söyleminin en güçlü mekânsal metaforlarından biri olarak öne çıkmaktadır. Otoriter rejimleri simgeleyen kalın duvarlı, geçirimsiz ve dışa kapalı bürokratik yapıların aksine; çağdaş demokratik kurumlar, dışarıdan içeriye doğru kesintisiz bir bakışa izin veren cam cepheler ve açık plan tipolojileri kullanmaktadır. Literatürde bu durum, salt bir estetik veya biçimsel tercih olarak değil “görsel hesap verebilirlik” ilkesinin yapısal bir yansıması olarak değerlendirilmektedir [15].

Fiziksel şeffaflık, devletin idari işleyişini vatandaşın gözlemine açarak politik süreçlerin gizliliğini ortadan kaldırma vaadini taşır. Özellikle belediye hizmet binalarında yüksek oranda geçirgen malzemelerin kullanılması, halkın karar alıcıları doğrudan izleyebileceği fikrini somutlaştırır [19]. Bu teorik çerçevede benimsenen temel mekânsal strateji; yapıda cam ve benzeri şeffaf malzemelerin kullanımını yalnızca doğal aydınlatma (gün ışığı kontrolü) veya cephe estetiği ile sınırlandırmamaktır. Buradaki asıl amaç, dışarıdaki kentlinin içerideki bürokratik işleyişi şeffaf bir biçimde görebilmesini sağlamak; eşzamanlı olarak içerideki karar alıcının da kentsel yaşama ve hizmet ettiği kitleye tanıklık etmeyi sürdürmesini güvence altına almaktır [4, 12]. Çift yönlü çalışan bu “görülebilirlik” durumu, halkta kamu yönetimine karşı güven duygusunu inşa ederken, yöneticiler üzerinde de sürekli bir etik sorumluluk ve hesap verebilirlik hissi yaratmaktadır [4].

Bununla birlikte, mekânsal şeffaflığın her zaman gerçek bir politik saydamlık yaratıp yaratmadığı literatürde tartışılan eleştirel bir konudur [22]. Bazı araştırmacılar, mimarideki cam kullanımının yapısal ve sosyo-politik sorunları örtebileceğini ve şeffaflığın bazen yalnızca demokratik bir yanılsama sunan “ideolojik bir vitrin” işlevi görebileceğini vurgulamaktadır [15,23]. Otorite ve mimari arasındaki ilişkiyi eleştirel bir boyutta inceleyen çalışmalar, fiziksel açıklığın yönetimin gerçek yüzünü saklamak için bir maske olarak kullanılabileceğine dikkat çeker [17]. Dolayısıyla fiziksel şeffaflık, yalnızca mimari bir öge olmanın ötesine geçerek, ancak şeffaf ve hesap verebilir bir yönetim pratiği ile eşgüdümlü çalıştığında gerçek bir demokratik temsiliyet mekanizmasına dönüşebilir [19].

2.2.2. Demokratik odak olarak meclis salonu tasarımı

Geleneksel devlet mimarisi ve idari yapılarda karar alma mekanizmaları (başkanlık makamları, parlamento veya meclis salonları), genellikle yapının en derin, en korunaklı ve halkın fiziksel erişiminden en uzak noktalarında konumlandırılma eğilimindedir [6]. Bu klasik mekânsal organizasyon, yönetim ile halk arasına kesin bir mesafe koyarak yapısal bir hiyerarşi kurgular. Ancak çağdaş demokratik mekân paradigmalarında, karar alma odaklarının yapı içindeki konumu radikal bir biçimde dönüşüme uğramıştır [18].

Bu kuramsal dönüşümün sahaya yansıyan temel mekânsal stratejisi; meclis salonunu (karar alma organını) yapının ulaşılmaz zirvesi değil, demokratik merkezi olarak kabul etmek ve onu kente en çok temas eden yaya kotuna taşımaktır. Yeni nesil yerel yönetim tasarımlarında meclis salonları yapının çeperlerine, özellikle de zemin seviyesine indirilmektedir. Bu toplanma alanlarının dışarıdan doğrudan algılanabilen, hatta amfi tiyatro düzeniyle kesintisiz bir biçimde kent meydanına açılabilen formlarda tasarlanması, katılımcı demokrasi idealinin soyut bir politik kavramdan fiziksel bir eyleme dönüşmesini sağlar [6].

Karar alma organının yapı merkezinde konumlandırıldığı durumlarda dahi bu mekânlar; şeffaf kubbeler, açık atriyumlar veya üst kotlarda yer alan izleyici galerileri aracılığıyla kamuoyunun karar süreçlerini doğrudan izleyebileceği şekilde yeniden kurgulanmaktadır. İdari karar mekanizmasının mekânsal olarak bu denli görünür kılınması, halkın egemenliğinin devlet yapısının tam kalbinde yer aldığını hatırlatan güçlü bir mimari araçtır. Yurttaşın, yaşadığı kenti etkileyen kararların alındığı mekânı şeffaf bir biçimde izleyebilmesi, sivil aidiyeti artırarak bireyde, bu mekânın asıl sahibinin kendisi olduğu duygusunu pekiştirir [4]. Sonuç itibarıyla meclis salonunun yeniden konumlandırılması eylemi; meclisi yönetimin saklandığı korunaklı bir odak olmaktan

çıkartıp, gücünü ve meşruiyetini doğrudan halkın şeffaf bakışından alan performatif bir demokratik sahneye dönüştürmeyi simgeler [18].

2.2.3. Mekânsal hiyerarşinin kırılması

Otoriter rejim mimarisi, tarihsel süreçte devasa ölçekler, ezici simetri aksları ve bireyi devlet gücü karşısında küçülten anıtsal formlar ile karakterize edilmektedir [17]. Buna karşın, demokratik temsilin mekânsallaşmasındaki en temel stratejilerden biri “anti-anıtsallık” ve yatay eksenle yapısal örgütlenmedir. Gelişmekte olan bir kent bölgesinin ihtiyaç duyduğu davetkâr ve kapsayıcı kentsel atmosfer, devletin gücünü ezici bir kütsel ölçekle vurgulayan aşırı monümental tasarımlarla temelden çelişmektedir. Demokratik mekân üretimi, yapının insanı hiyerarşik olarak küçültmesiyle değil; aksine insan ölçeğini merkeze alarak onu sarmalamasıyla olanaklıdır [3].

Bilimsel araştırmalar, çağdaş kamusal binalarda insan ölçeğinin önceliklendirildiğini; geçmişin ulaşılamaz anıtsal giriş kapıları ve geniş merdivenlerinin yerini, zemin kotuyla hemzemin, dışlayıcı olmayan ve parçalı mekânsal kurguların aldığını göstermektedir [20]. Bu teorik arka planı pratiğe dönüştürecek temel mekânsal strateji; devasa, tek parça ve monolitik kütleler kurgulamak yerine, yapısal programın insan ölçeğine indirgenmesi, iç avlular ve yeşil teraslarla hafifletilmiş, parçalanmış kütle kompozisyonlarının tercih edilmesidir [6,3].

Mekânsal hiyerarşinin kırılması, yalnızca kütlelerin dış algısıyla sınırlı kalmayıp, yöneten ile yönetilen arasındaki dikey (hiyerarşik) ilişkiyi yatay ve eşitlikçi bir düzleme çekmeyi hedefler. Sivil mimaride bu yaklaşım, yapının iç organizasyonuna da yansır. Üst düzey bir yönetici ile standart bir idari çalışma alanı arasındaki mekânsal kalite, manzara yönelimi veya gün ışığına erişim gibi farklılıkların minimize edilmesi, yapının kendi içindeki bürokratik hiyerarşiyi kırmaya yönelik bilinçli bir mekânsal müdahaledir. Sonuç olarak, çağdaş kamu mimarisinde katı, dayatmacı aksiyel planlamalardan ziyade; organik, esnek ve çok yönlü dolaşım ağlarının benimsenmesi, demokratik çoğulculuğun ve toplumsal çok sesliliğin yapısal bir ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2.4. Evrensel tasarım ve eşitlikçi temsil

Demokratik temsiliyetin tam anlamıyla sağlanabilmesi, kentsel mekânın dışlayıcı pratiklerden arındırılarak toplumun tüm kesimlerini (engelli bireyler, yaşlılar, çocuklar ve farklı sosyo-ekonomik gruplar) mekânsal olarak kucaklayabilmesini zorunlu kılar [4]. Güncel akademik çalışmalar, demokratik kapsayıcılığın yalnızca soyut ve sembolik bir söylem düzeyinde kalmaması adına, “evrensel tasarım” ilkelerinin kamu ve devlet yapılarında yapısal bir önkoşul hâline geldiğini açıkça ortaya koymaktadır [21]. Eşitlikçi temsiliyet, ancak bedensel, bilişsel veya sosyo-kültürel farklılıklar gözetilmeksizin her yurttaşın demokratik mekânı bağımsız ve güvenli bir biçimde deneyimleyebilmesiyle olanaklıdır.

Bu kuramsal altyapıyı pratiğe döken temel mekânsal strateji; yapının ana girişlerinin, kamusal meydanının ve iç dolaşım ağlarının hiçbir kullanıcıyı ötekileştirmeyecek veya “ikinci sınıf/farklı” hissettirmeyecek bütüncül bir yaklaşımla kurgulanmasıdır [4]. Mimari kurguda fiziksel engellerin ortadan kaldırılması; örneğin erişilebilirlik rampalarının yapıya sonradan eklenen eğreti bir zorunluluk değil, tasarımın en başından itibaren ana mekânsal kompozisyonun estetik ve işlevsel bir parçası olarak ele alınmasını gerektirir. Benzer şekilde, herkes için erişilebilir ıslak hacimlerin tasarlanması ve farklı

kültürel/etnik grupların aidiyet kurabileceği tarafsız fakat kucaklayıcı ortak toplanma alanlarının yaratılması, evrensel tasarımın vazgeçilmez unsurlarındandır.

Öte yandan, idari yapılarda tarihsel olarak sıklıkla karşılaşılan arka kapılar, ayrıcalıklı VIP girişler veya bürokrasiye tahsis edilmiş gizli protokol rotaları, toplumsal hiyerarşinin ve mekânsal ayrışmanın en somut yansımalarıdır. Çağdaş demokratik mimaride bu dışlayıcı rotaların yerine; kentin seçilmiş yöneticisinin, idari personelin ve sıradan yurttaşın aynı ana giriş holünü paylaşarak yapı içindeki işlevlerine dağılması hedeflenir. Karar alıcılar ile halkın aynı mekânsal rotaları kullanması, sivil eşitliğin ve evrensel kapsayıcılığın yapıyı çevredeki en güçlü göstergesi olarak kabul edilmektedir.

2.3. Fenomenolojik deneyim ve “tampon işlevlerin” üretimi

Gelişmekte olan bir kent bölgesinde yerel yönetim yapısı tasarlanmanın üçüncü ve belki de insan ölçeğine en çok temas eden boyutu, fenomenolojik deneyim ve “tampon işlevlerin” üretimidir. Rasyonel planlama, kentsel bütünleşme ve bürokratik saydamlık gibi kavramlar, mekânsal kararları makro ölçekte yönlendirirken; fenomenolojik yaklaşım, mimarlığı kullanıcının duyuşsal, psikolojik ve bedensel deneyimi üzerinden mikro ölçekte okumayı talep eder [24]. Mimarlık ve kent çalışmaları alanında mekânın yalnızca fiziksel ve geometrik bir boşluk olarak değil, insan deneyimiyle var olan yaşantısal ve varoluşsal bir çevre olarak ele alınması, fenomenolojik kuramın temelini oluşturmaktadır [25].

Özellikle tarihi ve kültürel katmanları henüz tam anlamıyla oluşmamış, mekânsal kimliği belirsiz ve gelişme aşamasında olan bölgelerde tasarlanan bir kamu yapısı, kullanıcıya “ait olma” hissini salt görsel ve biçimsel estetikle sunamaz. Bu aidiyet ve yer duygusu; mekânın atmosferi, ışığın yönlendirilmesi, malzemenin dokunsal özellikleri ve geçiş alanlarının kurgusu ile çok duyulu bir biçimde inşa edilmek zorundadır [26, 27]. Güncel çalışmalar da katı rasyonel ve salt işlevselci tasarım paradigmalarının yerini; duyuşsal algıyı, bedensel ritmi ve mekânın ruhunu merkeze alan fenomenolojik okumalara bıraktığını göstermektedir.

Bu kuramsal bağlamda, kamusal alan ile özel mülkiyet, dışarı ile içerisi arasındaki keskin sınırların yumuşatıldığı “tampon mekânların” üretimi kritik bir rol üstlenmektedir. Bu yarı-açık alanlar, sundurmalar veya avlular, salt iklimsel veya sirkülasyona dayalı mimari zorunluluklar değildir; aksine, bedeni dış dünyanın hızından iç mekânın kurumsal yapısına kademeli olarak hazırlayan derinlemesine bir fenomenolojik deneyim inşasıdır [28]. Tampon mekânlar ve buralara entegre edilen tampon işlevler, mimari “eşik” kavramını güçlendirerek mekânı salt geçip gidilen bir sirkülasyon hattı olmaktan çıkarır; duraklama, karşılaşma ve çevreyi duyuşsal olarak içselleştirme potansiyelleri barındıran yaşantısal arayüzlere dönüştürür. Bu bağlamda fenomenolojik deneyim ve tampon işlevler şu temel eksenlerde değerlendirilebilir:

2.3.1. “Yer’in ruhu”nun inşası ve bedensel algı

Fenomenolojik mimari kuramının kilometre taşlarından biri olan “yer’in ruhu” kavramı, mekânın nesnel ve fiziksel özelliklerinin ötesinde, barındırdığı varoluşsal anlamı ve karakteri ifade eder. Norberg-Schulz’a [25] göre yapıyı çevre, salt matematiksel bir koordinat sistemi veya geometrik bir boşluk değildir; insanın o mekânla kurduğu ontolojik aidiyet ve anlam ilişkisiyle soyut bir mekân olmaktan çıkıp yaşantısal bir “yer”e dönüşür. Ancak gelişmekte olan kent bölgeleri, genellikle tarihsel bir referanstan veya köklü bir kentsel bellekten yoksundur. Bu bağlamda, mimarın doğrudan ve yapay bir

“ruh” üretmesi beklenemez; bunun yerine, gelecekteki toplumsal hafızanın ve aidiyet duygusunun filizlenebileceği fenomenolojik bir mekânsal potansiyel yaratması [26] ve organik bir “yer”leşme” sürecini tetiklemesi zorunludur [3].

Bu kentsel anlamın ve yerin ruhunun inşası, bireyin bedensel algısı ile doğrudan ve koparılamaz bir ilişki içindedir. Merleau-Ponty'nin [29] algı fenomenolojisine dayanan çağdaş mimari çalışmalar, mekânın yalnızca görsel bir tüketim nesnesi olmadığını, tüm duyarlarla ve bedenle bütüncül olarak deneyimlendiğini vurgulamaktadır. Bu doğrultuda Pallasmaa [24], modern mimarideki görme duyusunun hegemonyasını eleştirerek; dokunma, işitme ve kinestetik algının mekânın ruhunu kavramadaki hayati rolünü ortaya koyar. Mekânsal bir deneyim kurgulanırken bedenin mekân içindeki devinimi, yapısal kabukla kurduğu tensel temas ve mimari ölçekle kurduğu bedensel ilişki, kentsel aidiyet duygusunun temel taşlarını oluşturur.

Bu kuramsal çerçevenin pratiğe yansıyan temel mekânsal stratejisi; fenomenolojik tasarımın, kullanıcının mekânı salt gözleriyle değil, tüm bedeniyle kavramasına olanak tanımasıdır. Sadece görsel algıya dayalı tasarımın ötesine geçilerek, dokunsal, işitsel ve kinestetik deneyimlerin yapısal ölçekte öne çıkarılması hedeflenir. Örneğin; yapının cephesinde kullanılan yerel bir doğal taşın dokusu, iç avluda suyun çıkardığı tını, ahşap bir saçak altındaki iklimsel gölge hissi veya sert zemin malzemesinin ayak seslerine verdiği akustik tepki tesadüfî mimari kararlar değildir. Aksine bu duyuşal uyaranlar, kimliksiz ve henüz olgunlaşmamış bir gelişme bölgesinde, yurttaşın yeni kamu yapısıyla kurduğu ilk aidiyet, bellek ve sivil güven bağının fenomenolojik araçlarıdır [26,24].

2.3.2. “Eşik” kavramı ve tampon mekânların üretimi

Fenomenolojik mimari yaklaşımında “eşik” kavramı, iki farklı mekânı, durumu veya işlevi birbirinden keskin bir hatla ayıran ince bir çizgiden ziyade; her iki tarafın da karakteristik özelliklerini barındıran, duraklamaya ve kademeli geçişe olanak tanıyan “güçlü bir ara mekân” olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda Hertzberger [28], eşiklerin yalnızca fiziksel birer dolaşım rotası olmadığını; insanlara karşılaşma, bekleme ve mekânı deneyimleme/sahiplenme fırsatları sunarak ciddi bir sosyalleşme potansiyeli taşıdığını vurgulamaktadır.

Özellikle gelişmekte olan ve sürekli bir dönüşüm veya şantiye hâlini barındıran dinamik kentsel dokular ile belediye hizmet binaları gibi resmî kurumların iç mekânları arasındaki ani ve sert geçişler, kullanıcı üzerinde psikolojik bir gerilim yaratma potansiyeline sahiptir. Dış dünyanın kaotik, hızlı kentsel ritminden, iç mekânın daha tanımlı, kurumsal ve mahrem düzenine geçişte bu iki zıt dünyayı birbirine bağlamak için psikolojik ve fiziksel birer yavaşlatıcıya, yani “tampon mekânlara” ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu kuramsal ihtiyacı karşılayacak temel mekânsal strateji; yapının çeperlerinde arkadlar (revaklar), geniş kolonatlar, kış bahçeleri, yarı açık iç avlular veya derin giriş saçakları gibi yapının ne tam içinde ne de tam dışında olan eşik alanları üretmektir. Bu tampon mekânların inşası, dış dünyadan iç mekâna geçiş sürecinde yurttası zihinsel ve bedensel olarak hazırlar [3]. Dahası bu alanlar, katı bir fiziksel izolasyon duvarı örmekten ziyade, dışarıyla ile içerisi arasındaki ısı, gün ışığı ve akustik farklılıkları kademeli olarak dengeleyen duyuşal süzgeçler olarak çalışır. Yapının iklimsel kabuğunu yumuşatan bu ara kesitler, kentliyi doğrudan resmi bir işlem için içeri girmeye zorlamadan yapının çeperlerinde vakit geçirmeye (bekleme, sığınma, rastlantısal karşılaşma) teşvik ederek kent ile yapı arasında geçişken bir arayüz işlevi görür [12]. Sonuç olarak, eşiklerin

fenomenolojik bir duyarlılıkla kurgulanması, kullanıcının sıradan bir eşikten geçiş anını bilinçli ve anlamlı bir mekânsal deneyime dönüştürür.

2.3.3. Atmosferik tasarım ve zamanın mekânsallaşması

Son yıllarda çevresel psikoloji ile mimari kuram kesişiminde sıklıkla tartışılan “atmosfer” kavramı, mekânın nesnel (fiziksel) nitelikleri ile kullanıcının öznel duygulanımları arasında kurulan ortak tınlama durumu olarak tanımlanmaktadır [30]. Bu bağlamda Zumthor [27] için mimarinin nihai amacı, insan duygularına doğrudan hitap eden ve onu saran bu tür atmosferler yaratmaktır; zira atmosfer; ışığın yüzeylerdeki oyununun, malzemenin dokusunun ve kokusunun, sesin mekândaki yankısının ve havanın ısısının sezgisel bir bütünsellik içinde algılanması hâlidir.

Geleneksel belediye hizmet binaları, genellikle soğuk, standart aydınlatmalı ve katı kurumsal kimlikleriyle monoton mekânlar olarak algılanır. Oysa gelişmekte olan bir kentsel bölgenin çekim merkezi sıfatını üstlenecek bir belediye hizmet binası, zamanı ve iklimsel verileri iç mekâna dâhil eden canlı bir organizma gibi tasarlanmak zorundadır [26]. Bu fenomenolojik ideali destekleyecek temel mekânsal strateji; doğal ışığın meclis salonu, atriyum veya bekleme holleri gibi idari hacimlere alınış biçiminin yapısal olarak özenle kurgulanmasıdır. Çatı fenerleri, ışıklıklar veya güneş kırıcılar aracılığıyla iç mekânda oluşturulan dinamik ışık-gölge oyunları, mekânın atmosferini günün farklı saatlerinde sürekli olarak değiştirir. Bu devinim sayesinde, yurttaşın kamu yapısı içinde geçirdiği zaman sıradan ve monoton bir bekleyiş olmaktan çıkıp, ışığın ve mimarinin etkileşimine tanıklık edilen fenomenolojik bir seyre dönüşür [26,13].

Bilinçli olarak kurgulanan bu atmosferik tasarım pratiği, özünde “zamanın mekânsallaşmasını” beraberinde getirmektedir. Özellikle kentsel çeperlerdeki tampon mekânlar ve yarı-açık eşik alanları; günün farklı saatlerinde değişen güneş açılarının, mevsimsel hava olaylarının ve mimari malzemenin zamanla yaşlanarak kazandığı dokunun en net biçimde gözlemlenebildiği yerlerdir. Bu yaşantısal alanlarda zaman, yalnızca saatlerle ölçülebilen lineer ve donuk bir kavram olmaktan çıkarak; mekânın ruhunu ve atmosferini kesintisiz bir biçimde yeniden üreten dinamik, algılanabilir ve estetik bir yapısal elemana evrilir [24].

2.3.4. Tampon işlevlerin sosyal programlarla desteklenmesi

Mimari tasarımda tampon mekânların salt fiziksel ve fenomenolojik bir derinliğe sahip olması, tek başına sosyal sürdürülebilirliği ve kentsel canlılığı garanti etmemektedir. Nitekim Gehl [8], kentsel mekânın fiziksel kalitesinin ancak uygun sosyal senaryolarla (binalar arası yaşam) desteklendiğinde aktif hâle gelebileceğini vurgulamaktadır. Bu doğrultuda tampon mekânlar; yalnızca iklimsel veya fiziksel birer geçiş mekânı olmanın ötesinde, resmi idari işlevlerin esnediği ve kentsel yaşantının içeri sızdığı “enformel” sosyalleşme bölgeleri olarak ele alınmalıdır [3, 12]. Eşik ve tampon bölgelerin, kentsel dokuda yalnızca hızla geçip gidilen, aidiyetsiz “yok-yerler” olmaktan çıkarak anlamlı duraklama noktalarına dönüşmesi, ancak buralara entegre edilen “tampon işlevler” aracılığıyla olanaklıdır.

Bu kuramsal tespiti hayata geçirecek temel mekânsal strateji; yapının giriş avlusu, genişletilmiş merdiven holleri veya kolonatlı geçişler gibi tampon mekânların; geçici sergiler, kermesler, sokak performans alanları, kafeteryalar, kitap okuma nişleri veya esnek çocuk oyun alanları gibi kamusal programlara altlık oluşturacak biçimde boyutlandırılmasıdır [3]. Sosyal programlarla desteklenen bu tür enformel işlevler, geçiş

alanlarını salt sirkülasyon rotası olmaktan çıkararak, Oldenburg'un [31] kavramsallaştırmasıyla; kentlinin aidiyet kurabileceği davetkâr “üçüncü mekânlara” dönüştürmektedir.

Nihayetinde bu tür esnek kullanımlar, bir belediye hizmet binasının resmi ve kurumsal kimliğini zedelemeyen, gelişmekte olan bölgenin ihtiyaç duyduğu bir “sosyal yoğunlaştırıcı” rolünü başarıyla üstlenmesini sağlar [4]. Sosyo-mekânsal açıdan bu denli zenginleştirilmiş tampon işlevler, bireyin yapısal çevreyle ve diğer kentlilerle kurduğu fenomenolojik bağı derinleştirerek; idari mekânı salt bürokratik bir barınak olmaktan çıkarır ve kolektif kent hafızasının sürekli yeniden üretildiği canlı bir kamusal sahneye dönüştürür.

3. Balıkesir Altıeylül ilçe belediyesi hizmet binası'nın sosyo-mekânsal ve fenomenolojik performans değerlendirme

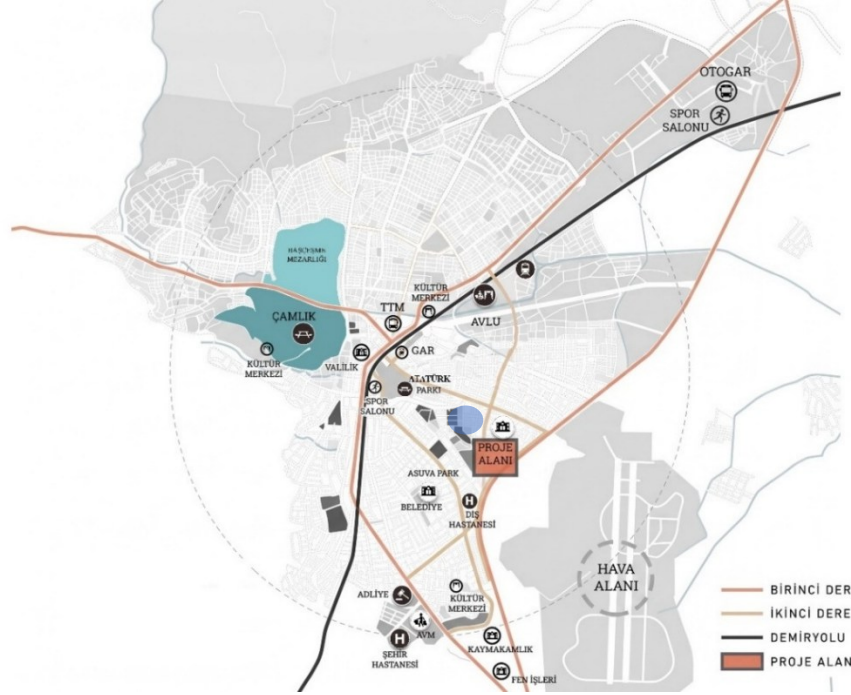
Bu çalışma, nitel bir tekil vaka çalışmasına dayanmaktadır. Araştırmanın kuramsal çerçevesinden hareketle, belediye hizmet binalarının sosyo-mekânsal ve fenomenolojik performansını ölçmek üzere üç ana başlıkta toplam 12 kriter belirlenmiştir (Tablo 1). Bu kriterler üzerinden, Balıkesir Altıeylül İlçe Belediyesi Hizmet Binası mimari projesinin morfolojik, programatik ve yapısal verileri, eleştirel bir okumaya tabi tutulmuştur

Tablo 1. Sosyo-mekânsal ve fenomenolojik performans değerlendirme kriterleri.

Ana Kriterler	Alt Kriterler
1.Kentsel Bütünleşme ve geçirgen arayüzler oluşturma	- Gelişim akslarına yönelim ve referans noktası olma - Kentsel zeminin sürekliliği (fiziksel geçirgenlik) - Bürokrasinin şeffaflaşması (görsel geçirgenlik) - Programatik hibritleşme ve davetkârlık (işlevsel geçirgenlik)
2. Saydamlık ve demokratik temsiliyetin mekânsallaşması	- Metaforik ve fiziksel şeffaflık (görsel hesap verebilirlik) - Demokratik odak olarak meclis salonu tasarımı - Mekânsal hiyerarşinin kırılması - Evrensel tasarım ve eşitlikçi temsil
3. Fenomenolojik deneyim ve “tampon işlevlerin” üretimi	“Yer'in ruhu”nun inşası ve bedensel algı “Eşik” kavramı ve tampon mekanların üretimi - Atmosferik tasarım ve zamanın mekânsallaşması - Tampon işlevlerin sosyal programlarla desteklenmesi

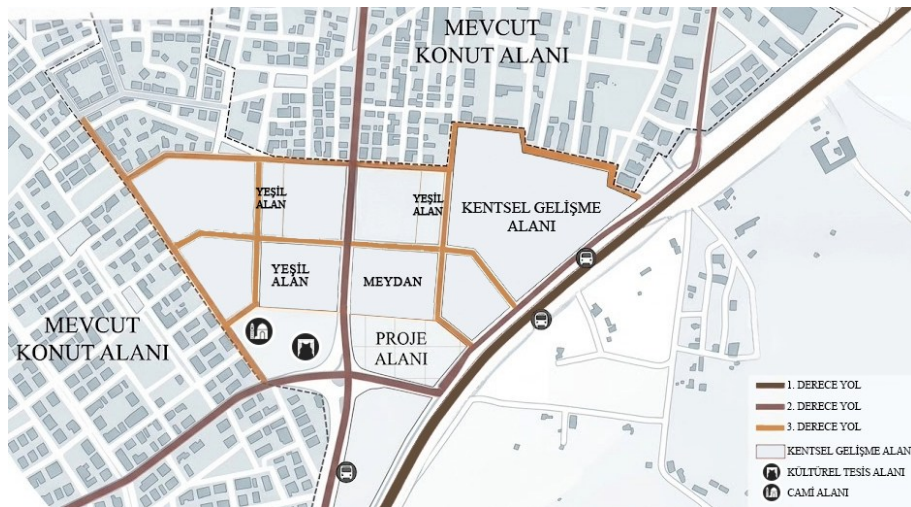
Belirlenen bu sosyo-mekânsal ve fenomenolojik performans değerlendirme kriterlerinin somut mimari projeye aktarılmasında öncelikli aşama, yapının kent makrosu ve yakın çevresiyle kurduğu konfigürasyonel ilişkilerin analiz edilmesidir. Gelişme çeperlerinde inşa edilen belediye hizmet binalarının birer “kentsel katalizör” işlevi üstlenebilmesi, makro ölçekte kentin birincil büyüme aksları ve makro-morfolojik kurgusuyla stratejik düzeyde hizalanmasına bağlıdır.

Bu bağlamda, Balıkesir kent makrosu üzerinde yapılan analizler doğrultusunda proje alanının; kuzey-güney yönünde Alışveriş, Yaşam ve Kültür Merkezi (AVLU), Dış Hastanesi, Kaymakamlık, AVM, Şehir Hastanesi ve Adliye ile doğuda Hava Alanı gibi kentsel röper noktalarını birbirine bağlayan majör ulaşım akslarının kesişiminde konumlandığı tespit edilmiştir (Şekil 1).

Şekil 1. Proje alanının kentsel odak noktaları ve ulaşım aksları ile ilişkisel konumu.

Makro ölçekteki bu stratejik bağlantısallık, mikro ölçekte (yakın çevre morfolojisinde) projenin henüz teşekkül etmemiş bir “kentsel gelişme alanı” sınırında, geniş bir kent meydanı, kültürel tesis alanları ve yeşil akslarla sarmalanmış bir kentsel odak olarak kurgulanmasına zemin hazırlamıştır (Şekil 2). Bu dinamik bağlam, Altıeylül Belediyesi İlçe Hizmet Binasının salt bir bürokratik yapı olmasının ötesine geçerek kentsel morfolojiyi yönlendirici kurucu bir “kentsel katalizör” olarak ele alınmasını temel bir tasarım parametresi haline getirmiştir.

Şekil 2. Proje alanının yakın çevre morfolojisi (mikro harita).

Makro ve mikro ölçekte tanımlanan bu konfigürasyonel ve morfolojik arka plan, yapının kentsel çeperle kurduğu fiziksel temasın parametrelerini belirlemektedir. Bu doğrultuda, Altıeylül Belediyesi Hizmet Binası mimari projesinin sosyo-mekânsal ve fenomenolojik performansı; Tablo 1'de sistemleştirilen kriterlere göre kat planları, perspektifler ve tasarım diyagramları üzerinden eleştirel bir okumaya tabi tutulmuştur.

3.1. Kentsel bütünleşme ve geçirgen arayüzler oluşturma

Bu bölümde, Balıkesir Altıeylül İlçe Belediyesi Hizmet Binası mimari projesi; belirlenen fiziksel, görsel, işlevsel ve makro ölçekli entegrasyon ölçütleri doğrultusunda analiz edilmiştir. Tasarımın gelişim çeperindeki mekânsal boşluğu nasıl yönlendirdiği ve kamusal bir arayüze nasıl dönüştüğü proje verileri üzerinden değerlendirilmiştir.

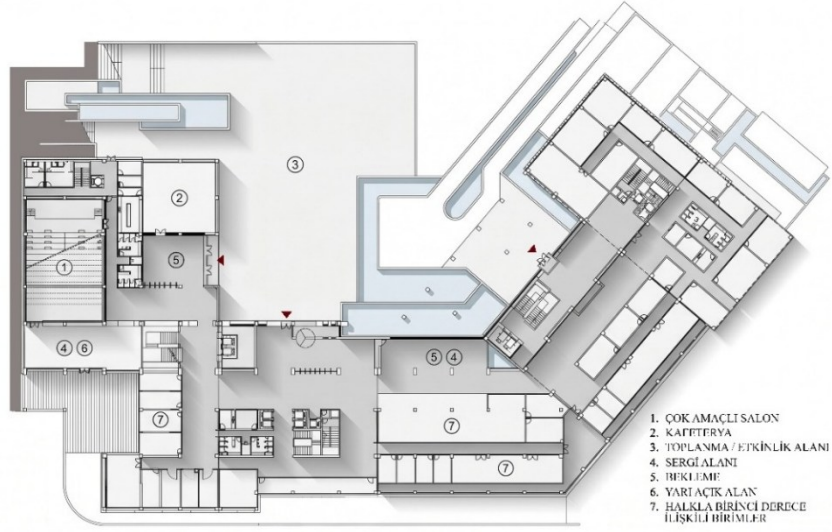
3.1.1 Gelişim akslarına yönelim ve referans noktası olma: Belediye hizmet binası projesi, kentin makro ölçekli mekânsal organizasyonu ve gelecekteki büyüme senaryolarıyla stratejik bir ilişki kurma anlayışı üzerine yapılandırılmıştır.

- **Makro Ölçekli Hizalanma:** Proje alanının kentsel odak noktaları ve ulaşım aksları ile ilişkisel konumu incelendiğinde (Şekil 1), alanın kentin ana omurgasını oluşturan birinci derece yol (İzmir Çevreyolu aksı) ve metropolün diğer odak noktalarını (Avlu, Şehir Hastanesi, Adliye vb.) birbirine bağlayan majör ulaşım akslarının kesişiminde yer aldığı görülmektedir. Projede, ana kütle yönelimi ve kamusal meydan kurgusu bu stratejik koridora doğru hizalanarak, kentsel hareketlilik akışlarının sunduğu kamusal potansiyelin tasarıma kanalize edilmesi amaçlanmıştır.
- **Kentsel odak ve katalizör rolü:** Proje alanının mikro haritası (Şekil 2), yapılı çevrenin henüz olgunlaşmadığı “kentsel gelişme alanı” içindeki morfolojik konumu doğrulamaktadır. Yapının önünde kurgulanan geniş meydan, kuzeyindeki konut alanları ile kuzey doğusundaki kentsel gelişme aksı, batısındaki kültürel tesis alanı ve yeşil alan koridorları arasında kurucu bir referans noktası işlevi üstlenmektedir. Bu bağlamda Altıeylül Belediyesi Hizmet Binasının, salt parsel sınırlarına hapsolmuş izole bir kamu yapısı olmak yerine, yakın çevresindeki mekânsal kaliteyi ve morfolojik gelişimi doğrudan etkileyen güçlü bir kentsel odak rolü üstlenmesi öngörülmüştür.

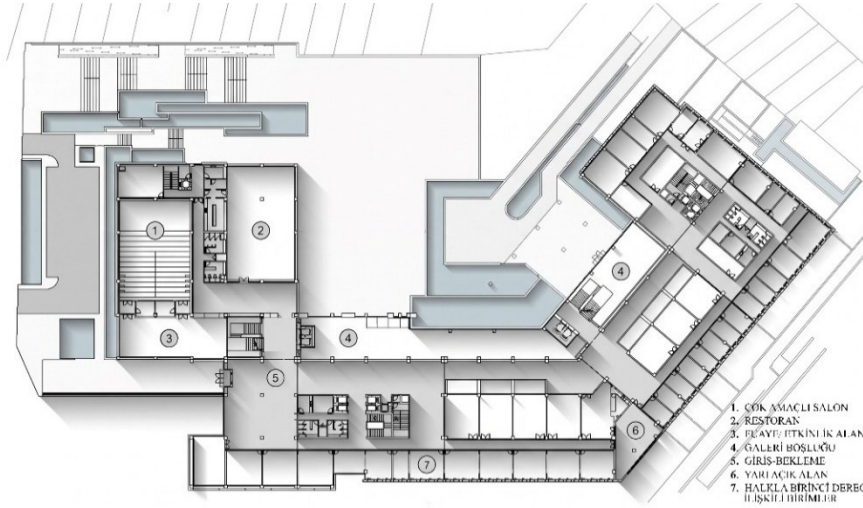
3.1.2 Kentsel zeminin sürekliliği (fiziksel geçirgenlik)

Fiziksel geçirgenliğin sağlanması ve kentsel zeminin sürekliliği, yapının yakın çevresindeki yaya akışını kesintiye uğratmadan kendi bünyesine katabilme performansı ile ölçülür. Proje alanı morfolojik olarak incelendiğinde, arazinin sunduğu doğal eğim katı bir engelden ziyade, mekânsal bir kademelendirme avantajı olarak tasarıma dahil edilmiştir.

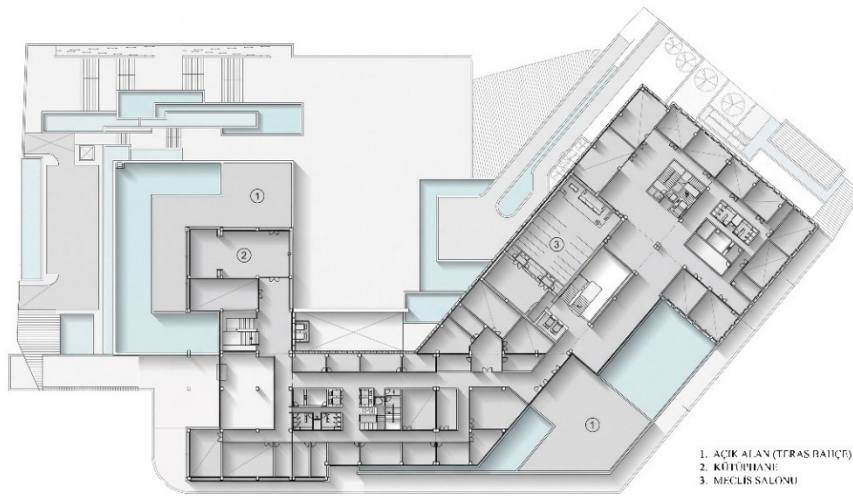
- **Çoklu kot erişimi ve yaya akışı:** Tasarımda, tek ve anıtsal bir giriş tipolojisi yerine kentsel dokunun farklı çeperlerinden beslenen; üst yol kotu (± 0.00), ara toplanma ve giriş platformunu oluşturan alt meydan kotu (-4.50) ve kreş giriş kotu (-9.00) gibi farklı seviyelerdeki çoklu erişim senaryoları kurgulanmıştır (Şekil 3). Bu stratejik kot kullanımı sayesinde kentsel zemin, yapının iç mekânlarına doğru kesintisiz bir biçimde entegre olmaktadır. Bu durum Carmona'nın [3] vurguladığı; kentsel tasarımda başarılı arayüzler, yaya akışını kesintiye uğratmayan ve sokak ile yapı arasındaki fiziksel engelleri ortadan kaldıran tasarımlardır, anlayışını desteklemektedir.

Şekil 5. -4.50 kotu kat planı.

Şekil 6. ±0.00 kotu kat planı.

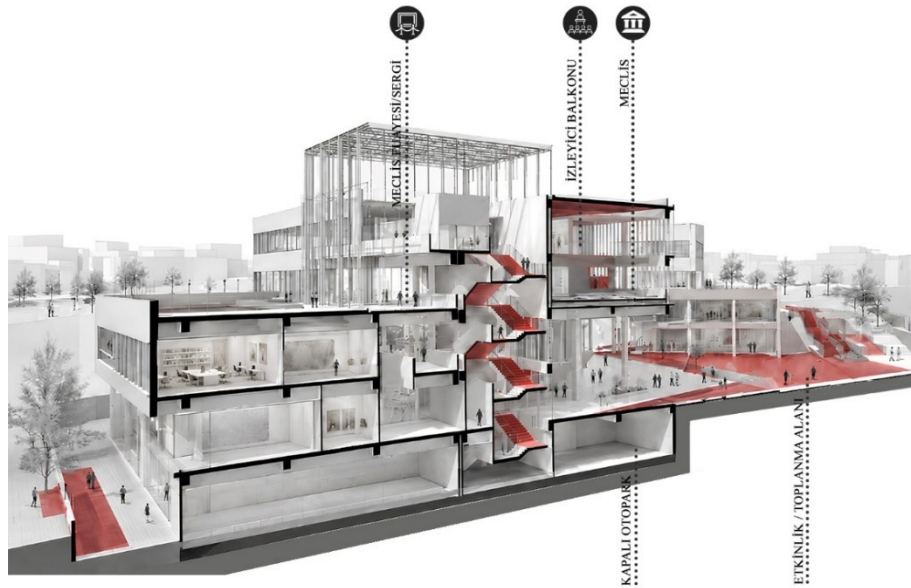

Şekil 7. +4.50 kotu kat planı.

3.1.3 Bürokrasinin şeffaflaşması (görsel geçirgenlik)

Görsel geçirgenlik kriteri, idari yapının opak ve içe dönük monolitik yapısını kırarak yöneten ile yönetilen arasındaki hiyerarşik ilişkiyi duyusal ve sosyo-politik düzeyde şeffaflaştırmayı amaçlar. Bu geçirgenlik, Altıeylül Belediyesi Hizmet Binası projesinde, cephe tipolojisi ve programatik yerleşim kararları üzerinden somutlaştırılmaya çalışılmıştır.

- **Çift yönlü görsel iletişim:** Projede özellikle halkla doğrudan ilişkili birimlerin ve ortak kullanım alanlarının yer aldığı alt kotlarda masif cephe dokuları yerine yüksek oranda şeffaf cam yüzeyler tercih edilmiştir (Şekil 5-6). Bu yapısal karar ile sokaktaki halkın iç mekandaki sosyal, kültürel ve idari yaşantıyı kesintisiz bir biçimde izlemesi hedeflenmiştir.
- **Meclis salonunun görünürlüğü:** Görsel hesap verebilirlik ilkesinin en radikal mekânsal yansıması, meclis salonu kurgusudur. Karar alma mekanizmasının merkezi olan bu hacim, şeffaf cephe sistematiği ile tasarlanarak alt meydan kotuna doğru yönlendirilmiş ve dışarıdan doğrudan algılanabilir kılınmıştır (Şekil 8). Ayrıca tasarıma entegre edilen izleyici balkonu ile meclis oturumlarının halk tarafından takip edilebilirliği sağlanmış, böylece kurumsal hiyerarşinin yarattığı psikolojik sınırlar duyusal boyutta aşındırılarak performatif bir demokratik sahne üretilmesi amaçlanmıştır.

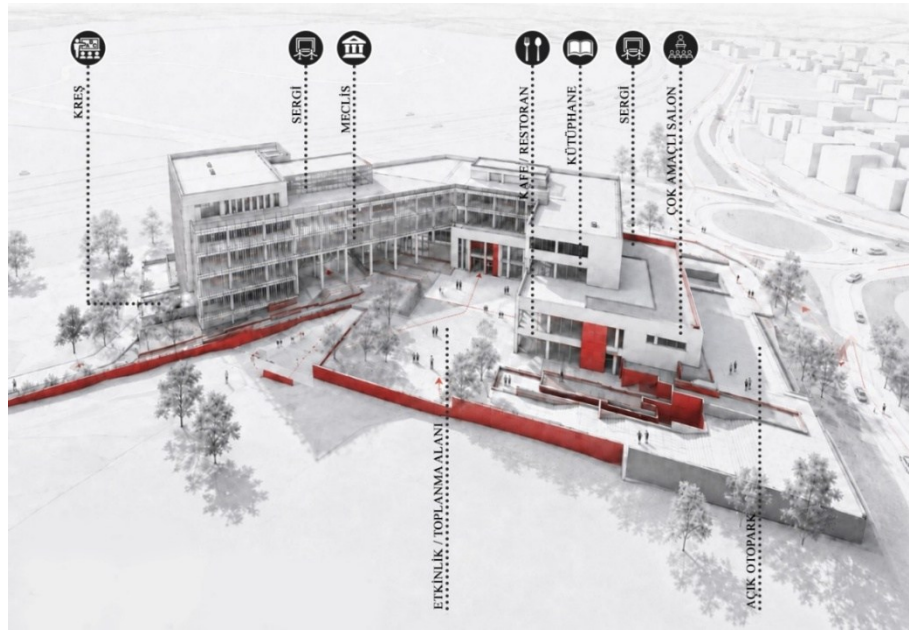
Şekil 8. Meclis salonu mekânsal organizasyon diyagramı.

3.1.4 Programatik hibritleşme ve davetkârlık (işlevsel geçirgenlik)

Kentsel arayüz tasarımı temel unsurlardan biri, kullanıcıyı mekâna davet eden esnek ve karma programların kurgulanmasıdır. Bu kurgu tek işlevli kamu yapılarının mesai saatleri dışında ürettiği “ölü hacim” etkisini kırmak adına da oldukça önemlidir. Bu anlayışla projenin zemin ve alt meydan kotlarında yoğun bir programatik hibritleşme stratejisi benimsenmiş ve belediye hizmet binası tasarımı, kentsel enerjiyi toplayıp yeniden dağıtan bir tasarım kurgusu ile organize edilmiştir.

- **Zemin kotlarının kamusal program katmanlaşması:** Projenin zemin ve alt meydan kotlarında konumlandırılan çok amaçlı salon, kreş, kafeterya ve sergi alanı gibi işlevler ile (Şekil 5,6) yapının salt bürokratik bir idari merkez olmaktan çıkarılması ve gündelik yaşamın sosyo-mekânsal rutinleriyle bütünleştirilmesi amaçlanmıştır (Şekil 5,6,7,9).
- **Kültürel ve sosyal çekim odakları:** Kütüphane işlevinin projede üst kot girişine ve açık teraslara doğrudan bağlanması ile bağımsız bir deneyim alanı üretmesi amaçlanmıştır.

Resmi bir işlemi olmayan kentlilerin dahi yapıyı gündelik yürüyüş rotalarına dahil etmesini sağlayan bu enformel program diziliminin, işlevsel geçirgenliği statik bir bina kabuğu olmaktan çıkarıp dinamik bir sosyo-mekânsal arayüze dönüştüreceği öngörülmektedir. Bu programatik hibritleşme stratejisinin; Lefebvre'in [23] mekânın üretimi kuramı bağlamında, tasarlanan belediye hizmet binasını toplumsal etkileşimi tetikleyen ve kentsel yaşantıyı yeniden üreten bir “sosyal kondansatör” niteliğine kavuşturacağı düşünülmektedir.

Şekil 9. Kütle ve mekânsal dağılım diyagramı.

3.2. Saydamlık ve demokratik temsiliyetin mekânsallaşması

Bu bölümde, Balıkesir Altıeylül İlçe Belediyesi Hizmet Binası mimari projesi; mimarlık disiplini ile politik felsefenin kesiştiği şeffaflık, katılımcılık ve hiyerarşiyi kırma ölçütleri doğrultusunda analiz edilmiştir. Yapının form, kütle ve sirkülasyon kararları üzerinden demokratik temsil ideallerini nasıl somutlaştırdığı güncel mimari paradigmlar ekseninde değerlendirilmiştir.

3.2.1 Metaforik ve fiziksel şeffaflık (görsel hesap verebilirlik)

Siyasal mimaride fiziksel şeffaflık, idari işleyişi vatandaşın gözlemine açarak politik süreçlerin gizliliğini ortadan kaldırma ve sivil güveni inşa etme vaadini taşır. Bu bağlamda, geleneksel kamu binalarının monolitik ve dışı kapalı kütle kurgusu, proje tasarımında parçalı ve insan ölçeğine duyarlı kütle kararlarıyla aşılmaya çalışılmıştır. Bu anlayışla tasarımda katı ve sağır yüzeyler yerine şeffaf ve geçirgen bir cephe dilinin

benimsenmesi, yönetim ile halk arasındaki görünmez sınırları mekânsal düzlemde muğlaklaştırarak yapının şeffaf cephe kurgusunu demokratik hesap verebilirliğin güçlü bir metaforuna dönüştürülmesi amaçlanmıştır.

- **Çift yönlü şeffaf cephe kurgusu:** Projede yapının meydan ve kentsel çeper ile ilişkili yüzeylerinde, masif ve sağır duvarlar yerine geniş şeffaf cephe sistemleri tercih edilmiştir (Şekil 8, 9). Bu saydamlık sayesinde, halkın bina içindeki sosyal/idari dinamikleri kesintisiz izlemesi sağlanırken, içerideki kamu çalışanının da kentin gündelik yaşam ritminden kopmaması amaçlanmıştır.
- **İdeolojik vitrin riskinin aşılması:** Kuramsal çerçevede tartışılan “şeffaflığın yalnızca ideolojik bir vitrin olarak kalması” riski, bu projede şeffaf yüzeylerin doğrudan kamusal programlarla desteklenmesiyle aşılmaya çalışılmıştır. -4.50, ±0.00 ve +4.50 kotlarında yer verilen Sergi Alanı, Kafeterya, Restoran ve Kütüphane gibi işlevlerin şeffaf çeperlere yerleştirilmesi ile metaforik açıklığın fiziksel bir kamusal katılım potansiyeline dönüştürülmesi hedeflenmiştir.

3.2.2 Demokratik odak olarak meclis salonu tasarımı

Demokratik şeffaflığın mekânsal karşılığı olarak, idari karar alma mekanizmasının merkezini oluşturan meclis salonu; tasarımda kamusal alt meydan ile doğrudan görsel ilişki kuracak şekilde konumlandırılmıştır (Şekil 8, 9). Meclis salonu, üst kotlarda izleyici balkonu ve dış çeperde alt meydanı gören şeffaf bir cepheye sahiptir. Sennett'in [32] ‘Açık Kent’ kavramı doğrultusunda şekillenen bu mekânsal karar, proje tasarımında; demokratik yönetişimin halkın doğrudan gözlemine ve denetimine açıldığı, katılımcı bir temsil anlayışının yapıları çevrede somutlaşması olarak ele alınmıştır.

3.2.3 Mekânsal hiyerarşinin kırılması

Demokratik mekân üretimi, yapıları çevrenin insanı ezici bir kütleli ölçekle hiyerarşik olarak küçültmesini reddederek, insan ölçeğini merkeze almayı ve onu sarmalamayı hedefler. Bu doğrultuda, proje kapsamında devasa, tek parça ve monolitik bir blok tasarımı yerine, kent meydanına yönelen “U” formu parçalı bir kütle kompozisyonu benimsenmiştir (Şekil 9). Ayrıca yapısal program; kademeli teras bahçeler ve saçaklar aracılığıyla hafifletilerek insan ölçeğine indirgenmiş ve mekândaki bu kütle parçalanması, esnek ve çok yönlü dolaşım ağlarıyla desteklenmiştir (Şekil 8). Bu yönüyle yöneten ile yönetilen arasındaki geleneksel dikey hiyerarşinin, akışkan bir sirkülasyon düzeni üzerinden kırılarak (Şekil 6, 7) demokratik çoğulculuğun ve mekânsal eşitliğin yapısal olarak desteklenmesi amaçlanmıştır.

3.2.4 Evrensel tasarım ve eşitlikçi temsil

Eşitlikçi temsiliyet, bedensel veya sosyo-kültürel farklılıklar gözetilmeksizin her yurttaşın demokratik mekânı bağımsız, hiyerarşiden uzak ve güvenli bir biçimde deneyimleyebilmesiyle olanaklıdır. Proje tasarımı meydan ile bina arasındaki yaya geçişlerinin bütünüyle engelsiz kullanımı üzerine kurgulanmıştır (Şekil 3, 6, 9). ±0.00, -4.50 ve -9.00 kotlarındaki hemzemin çoklu girişler, engelli bireyler, yaşlılar ve çocukların yapısal çevreye erişilebilirliğini maksimize ederek evrensel tasarım ilkeleri bağlamında ilgili kotlarla ilişki kurularak tasarlanmıştır (Şekil 3).

3.3. Fenomenolojik deneyim ve "tampon işlevlerin" üretimi

Bu bölümde, Balıkesir Altıeylül İlçe Belediyesi Hizmet Binası mimari projesi; rasyonel planlama kararlarının ötesine geçilerek, kullanıcının duyuşal, psikolojik ve bedensel deneyimini merkeze alan fenomenolojik ölçütler kapsamında analiz edilmiştir. Henüz

olgunlaşmamış bir kentsel çeperde konumlanan yapının, aidiyet ve mekânsal bellek üretebilme potansiyeli proje verileri üzerinden eleştirel bir okumaya tabi tutulmuştur.

3.3.1 “Yer’in Ruhunu”nın inşası ve bedensel algı

Gelişmekte olan kentsel alanlarda mimari tasarımın temel problemlerinden biri, “yerin ruhunu” oluşturacak fenomenolojik potansiyeli mekânsallaştırmaktır [25]. Tarihsel katmanları ve kentsel belleği henüz tam anlamıyla oluşmamış gelişim bölgelerinde “yerin ruhu”, yapıyı çevreyle kurulan tensel ve bedensel temas ile kinestetik algı süreçleri üzerinden aşamalı olarak inşa edilir. Altıeylül Belediyesi Hizmet Binası projesinde bu varoluşsal aidiyet potansiyelinin; salt görsel bir mimari dil üretmenin ötesine geçerek, kullanıcının yapıyla kuracağı çok duyulu etkileşimler üzerinden kurgulanması amaçlanmıştır.

Bu yönüyle çok duyulu deneyim ve algısal çeşitliliği zenginleştirmek için proje tasarımında; zengin kütle plastığı, su öğeleri ve açık/yarı-açık alan dizilimleri önceliklendirilerek, kullanıcının yapıyı salt tek bir odak noktasından tüketmesinin engellenmesi hedeflenmiştir (Şekil 4, 5). Ayrıca zemin ve alt zemin kotlarında insan ölçeğine dokunan yapısal ölçekler ve derin kolonatlar kurgulanarak (Şekil 9), bireyin yapıyla kurduğu ilk temasta, rasyonel bir kurumsal mimari kabuk deneyiminden ziyade, bedensel ritmi yavaşlayan çok duyulu bir mekânsal kavrayışa odaklanmasına çalışılmıştır.

3.3.2 “Eşik” kavramı ve tampon mekânların üretimi

Kentin dinamik ritmi ile bir belediye hizmet binası içindeki bürokratik işleyiş arasında psikolojik bir geçiş alanına (yavaşlatıcıya) ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ihtiyacı karşılamak için Altıeylül Belediyesi Hizmet Binası tasarımında etkinlik ve toplanma alanı cephesinde kurgulanan yarı açık ve dinlenme alanlarıyla iç mekân ile dış mekân arasında güçlü bir tampon bölge (eşik) oluşturması amaçlanmıştır. Pallasmaa'nın [24] işaret ettiği bedensel deneyim bağlamında bu geçiş alanları; yapının çeperinde bekleyen, sosyalleşen veya iklimsel etkilerden korunan kullanıcı için duyusal bir sığınak işlevi görerek mekânsal aidiyeti güçlendirmektedir. Çevresel ve psikolojik faktörlerin ötesinde, projedeki bu eşik mekânları pasif kentsel boşluklar olarak bırakılmamış; ‘Kütüphane Yarı Açık Alanı’ ve ‘Etkinlik Alanı’ gibi sosyalleşmeyi teşvik eden enformel işlevlerle desteklenmiştir (Şekil 4, 9). Bu çok katmanlı kurgunun, yapının resmi kimliğini zedelemeyen kentsel yaşantıyı kendi çeperlerine çeken esnek bir sosyal arayüz olmasını sağlayabileceği düşünülmüştür.

3.3.3 Atmosferik tasarım ve zamanın mekânsallaşması

Atmosferik tasarım; ışığın, malzemenin ve sesin sezgisel bir bütünsellik içinde algılanarak monoton mekân anlayışının kırılmasını ve zamanın mekânsallaşmasını amaçlar. Bu anlayışla proje kapsamında bina çeperlerinde kullanılan düşey ve yatay güneş kırıcı sistemler, salt estetik birer tercih olmanın ötesinde; üst kot atriyum ışıklıkları ile birlikte, iç mekânın atmosferini günün farklı saatlerinde sürekli olarak değiştirerek mekânın görsel konforunu rasyonel bir biçimde denetleyen analitik tasarım araçları olarak kurgulanmıştır. Aynı zamanda bu elemanlar, günün farklı saatlerinde iç mekâna düşürdükleri sürekli değişen ışık-gölge oyunları ile yapısal kabuğu fenomenolojik birer arayüze dönüştürmektedir. Zumthor’un [27] mimari kuramı bağlamında ele alındığında bu tür iklimsel ve duyusal hassasiyetler, kurumsal mekânın monotonluğunu kıran ve mimari yapının ‘atmosferini’ inşa eden temel ontolojik bileşenler olarak öne çıkmaktadır.

3.3.4 Tampon işlevlerin sosyal programlarla desteklenmesi

Projede tampon ve eşik mekânların kentsel dokuda aidiyetsiz birer “yok-yer” olmasını engellemek amacıyla, bu geçiş bölgeleri enformel ve sosyal programlarla desteklenerek davetkâr “üçüncü mekânlara” dönüştürülmüştür. -4.50 kotundaki geniş etkinlik ve toplanma alanı; geçici sergiler, sosyal performanslar ve kermesler gibi toplumsal senaryolara nitelikli bir zemin hazırlamaktadır. Bu sosyal entegrasyonu destekleyecek şekilde, ± 0.00 kotunda çok amaçlı salon fuaye ve etkinlik alanı (Şekil 6) ile açık alan ilişkisi ve -4.50 kotundaki kafeterya ve sergi alanları, resmi idari kimliği zedelemeyen kentsel yaşantıyı binanın çeperlerine çeken esnek tampon işlevler olarak çalışmaktadır (Şekil 4, 5, 9).

Tablo 2. Altıeylül Belediyesi Hizmet Binası Projesi’ nin sosyo-mekansal ve fenomenolojik performans değerlendirmesi.

Ana Kriterler	Alt Kriterler	Altıeylül Belediyesi Örneğindeki Mekânsal Karşılığı
1. Kentsel Bütünleşme	Kentsel zeminin sürekliliği	Arazinin doğal eğimi mekânsal kademelendirmeye dönüştürülerek ± 0.00 (üst yol), -4.50 (alt meydan) ve -9.00 (kreş) kotlarından beslenen, anıtsallığı reddeden hemzemin çoklu giriş senaryoları kurgulanmıştır.
	Görsel/fiziksel geçirgenlik	Halkla doğrudan ilişkili alt kotlarda masif dokular yerine geniş şeffaf cam yüzeyler kullanılmış, korunaklı giriş saçakları ile meydan ve iç mekân (fuaye, dağılım, sergi alanları) sınırları eritilmiştir.
	Programatik hibritleşme	Zemin ve alt meydan kotlarında resmi bürokrasiye hizmet etmeyen Çok Amaçlı Salon, Kreş, Kafeterya, Restoran, Sergi Alanı ve Kent Kütüphanesi katmanlaştırılarak yapı "sosyal kondansatör"e dönüştürülmüştür.
	Gelişim akslarına yönelim	Ana kütle yönelimi ve kamusal meydan, kentin ana omurgasını oluşturan İzmir Çevreyolu (Birinci Derece Yol) aksına ve kentsel röper noktalarının (AVLU, Şehir Hastanesi, Adliye) kesişim koridoruna hizalanmıştır.
2. Demokratik Temsilîyet	Görsel hesap verebilirlik	Çeperlerde geniş şeffaf cephe sistemleri önceliklendirilerek idari süreçler görünür kılınmış; şeffaf yüzeyler sivil kamusal programlarla (Sergi, Kütüphane) desteklenerek "ideolojik vitrin" riski aşılmıştır.

3. Fenomenolojik Deneyim	Meclis salonu konumu	Karar alma organı olan meclis salonu yapının derinliklerinden çıkarılıp kamusal alt meydan ile doğrudan görsel ilişki kuracak şekilde konumlandırılmış ve halk katılımı için tasarıma izleyici balkonu entegre edilmiştir.
	Anti-anıtsallık	Tek parça monolitik ezici blok yapısı reddedilerek, kent meydanını sarmalayan "U" formlu parçalı kütle kompozisyonu benimsenmiş; yapısal program kademeli teras bahçeler ve saçaklarla insan ölçeğine indirilmiştir.
	Evrensel tasarım/ Kapsayıcılık	Meydan ile bina arasında engelsiz yaya geçişleri kurgulanmış, farklı kotlardaki hemzemin girişler ve dikey hiyerarşiyi kıran esnek/akışkan yatay sirkülasyon ağları ile tüm kullanıcı grupları için eşitlikçi erişim sağlanmıştır.
	Yerin ruhunun inşası	Kimliksiz gelişim bölgesinde yapay bir bellek üretmek yerine; zengin kütle plastiği, su öğeleri, açık/yarı-açık alan dizilimleri ve derin kolonatlar kurgulanarak bedensel ritmi yavaşlatan çok duyulu bir mekânsal kavrayış hedeflenmiştir.
	Eşik/Tampon mekân üretimi	Kentin kaotik ritmi ile idari işleyiş arasında psikolojik yavaşlatıcı olarak derin saçaklar, yarı açık alanlar ve dinlenme bölgeleri üretilmiş; bu alanlar gün ışığı, ısı ve akustik dengesini sağlayan duyuşal süzgeçler olarak çalıştırılmıştır.
	Atmosferik ışık-gölge	Bina çeperlerindeki düşey/yatay güneş kırıcılar ve üst kot atriyum ışıklıkları, iç mekân atmosferini günün farklı saatlerinde sürekli değiştirerek rasyonel görsel konforu denetleyen analitik tasarım araçları olarak kurgulanmıştır.
	Enformel sosyal programlar	Eşik alanlarının "yok-yer"e dönüşmesini engellemek üzere -4.50 kotundaki geniş etkinlik/toplanma alanı, kütüphane yarı açık alanı ve kafeterya; geçici sergiler, kermesler ve sokak performansları gibi sivil eylemlerle desteklenmiştir.

4. Tartışma ve eleştirel değerlendirme

Altıeylül İlçe Belediyesi Hizmet Binası üzerinden yapılan nitel mekânsal okumalar, yapının kentsel bütünleşme, şeffaflık ve fenomenolojik deneyim bağlamında güçlü bir tasarım niyetine sahip olduğunu göstermektedir. Ancak bu tasarım kararlarının toplumsal

mekândaki gerçek karşılıklarını analiz edebilmek için, mimari niyetleri dönemin eleştirel kentsel teorileri ışığında çeşitli süzgeçlerden geçirmek gerekmektedir. Bu bağlamda proje, üç temel eleştirel eksende tartışmaya açılmıştır:

4.1. Şeffaflık illüzyonu ve mekânsal determinizm sınırları

Yapının tasarımında öne çıkan çoklu erişim senaryoları, alt kotlardaki sosyal işlevler (kreş, kafeterya, çok amaçlı salon, sergi salonları) ve özellikle meclis salonunun alt meydanla kurduğu görsel şeffaflık, kentsel bütünleşme ve demokratik temsiliyet adına olumlu referanslardır. Ancak bu mekânsal kurguyu değerlendirirken “mekânsal determinizm” tuzağına düşmemek büyük önem taşır. Mimari form veya malzemenin (örneğin cam kullanımının) tek başına sosyal ve politik bir şeffaflık yaratamayacağı; yönetsel politikalar dışlayıcı olduğu sürece fiziksel şeffaflığın yalnızca bir yanılsama olarak kalabileceği kentsel sosyolojinin temel eleştirilerinden biridir [23]. Bu nedenle Altıeylül örneğindeki geçirgen arayüzler ve görünür meclis kurgusu, doğrudan bir demokrasi garantisi olarak değil; katılımcı yönetişime ve kent hakkına olanak tanıyan güçlü bir “mekânsal potansiyel” olarak değerlendirilmelidir. Tasarım, açık kentin [32] fiziksel altyapısını sunmakta; bu altyapının ne derece kamusallaşacağı ise idarenin sosyal politikalarına bağlı kalmaktadır.

4.2. Tabula rasa'da “yerin ruhu” paradoksu

Projenin fenomenolojik boyutunda, etkinlim ve toplanma alanına bakan yarı açık dinlenme alanları ve iklimsel filtre sağlayan düşey kırıclar, kullanıcıyı kentin dinamik ritminden yalıtın korunaklı tampon (eşik) mekânlar üretmektedir. Bu yaklaşım, kimliksiz bir gelişme bölgesinde aidiyet hissi oluşturmaya hedefler. Ancak Norberg-Schulz'un [25] kavramsallaştırdığı “yerin ruhu” veya Pallasmaa'nın [24] işaret ettiği derinlikli atmosferik deneyim; mimarın bir anda sıfırdan (tabula rasa) var edebileceği sentetik bir ürün değildir. “Yerin ruhu”, insan yaşantısının, zamanın ve çevresel belleğin katmanlaşmasıyla ontolojik olarak kendiliğinden ortaya çıkar. Dolayısıyla, Altıeylül İlçe Belediyesi Hizmet Binası'ndaki fenomenolojik stratejiler “yerin ruhunu bizzat üreten” müdahaleler olmaktan ziyade; kentsel aidiyetin, toplumsal hafızanın ve yaşanmışlığın gelecekte filizlenebileceği fenomenolojik bir zemin hazırlama girişimi olarak okunmalıdır.

4.3. Metodolojik sınırlar: tasarım niyeti ve yaşanan mekân arasındaki boşluk

Bu çalışmada ortaya konan bulgular, yapının kentsel ve mimari kalitesini tasarımcı niyeti üzerinden okuyan teorik bir çerçeveye dayanmaktadır. Kat planları, kesit perspektifler, kütle ve mekânsal organizasyon diyagramları üzerinden yapılan bu analiz; yapının fenomenolojik ve sosyal bir “katalizör” olma potansiyelini kanıtlar niteliktedir. Ancak mimari temsil (çizim/render) ile “yaşanan mekân” arasında ontolojik bir boşluk bulunur. Yapının eşik mekânlarının gerçekten birer sosyal alanlara dönüşüp dönüşmediği veya şeffaf karar alma alanlarının kentliler tarafından ne ölçüde benimsendiği salt tasarımsal verilerle ölçülemez. Bu durum, çalışmanın temel metodolojik sınırını oluşturmaktadır. Mimari potansiyelin mekânsal gerçekliğe dönüşümünün tam anlamıyla doğrulanabilmesi için, yapının inşası ve kullanıma açılmasının ardından kapsamlı bir “kullanım sonrası değerlendirme” saha çalışmasının yapılması ve kullanıcı anketleriyle desteklenmesi literatüre önemli bir katkı sağlayacaktır.

5. Sonuç

Gelişme bölgelerinde inşa edilen belediye hizmet binaları, idari birer işlem merkezi olmanın ötesine geçerek, demokratik katılımın, sosyal etkileşimin ve aidiyetin mekânsallaştığı kentsel arayüzlere dönüşme potansiyeli taşımaktadır. Bu çalışma

kapsamında incelenen Balıkesir Altieylül İlçe Belediyesi Hizmet Binası mimari projesinin; parçalı kütle kompozisyonu, geçirgen zemin kat işlevleri ve duysal tasarıma sahip eşik mekânları aracılığıyla kamuyla kurulan sosyo-politik bağı destekleyici bir mekânsal altyapı sunduğu düşünülmektedir.

Elde edilen nitel bulgular, yapıllı çevrede şeffaf, kapsayıcı ve deneyim odaklı mekânsal stratejiler tasarlamının, yeni bir yurttaşlık kültürünün ve kentsel belleğin zeminini hazırlayabileceğini ortaya koymaktadır. Bu sürecin, yapının idari karar merkezi olan meclis salonunu şeffaflaştırarak sivil denetim ve görsel hesap verebilirliğin sağlanması; tekil ve anıtsal girişler yerine çoklu kot erişimleriyle hiyerarşik mekân ayrımlarını ortadan kaldırarak kapsayıcı bir eşitlik hissinin üretilmesi; ve son olarak, enformel sosyal programlarla desteklenen “eşik” (tampon) mekânları aracılığıyla kimliksiz bir gelişim bölgesinde rastlantısal toplumsal karşılaşmalara imkan tanınması yoluyla (yani fenomenolojik bir yer-etme pratiğiyle) hayata geçirilebileceği öngörülmektedir. Tasarımın sunduğu bu geçirgen ve duysal altyapı, yurttaşın yapıyla salt bürokratik değil, yaşantısal bir bağ kurmasını sağlayarak sivil aidiyeti ve kolektif belleği aşamalı olarak inşa etmektedir. Projenin sunduğu bu mekânsal potansiyelin kentsel gerçekliğe ne ölçüde dönüşebileceği, idarenin gelecekteki katılımcı yönetim politikaları ile doğrudan ilişkilidir.

Bu doğrultuda, kentsel bütünleşmeyi ve yapının kentsel katalizör rolünü tam anlamıyla desteklemek adına şu planlama ve araştırma adımları önerilmektedir:

1. **Makro Ölçekli Ulaşım Entegrasyonu:** Yapının önünde yer alan kamusal meydanın, gelecekte bölgeye entegre edilebilecek hafif raylı sistem ve yaya öncelikli majör yeşil koridor akışlarıyla fiziksel bağlantılarına üst ölçekli imar planlarında yer verilmelidir.
2. **Kullanım Sonrası Değerlendirme (KSD):** Çalışmanın metodolojik sınırlılığı gereği analizin proje verileri üzerinden yapıldığı göz önüne alınarak; yapının inşası tamamlandıktan sonra, mekânın “yaşanan mekân” performansını, eşik alanların kullanım yoğunluğunu ölçecek kapsamlı saha araştırmaları ve kullanıcı anketleri (KSD) gerçekleştirilmelidir. Bu tür ampirik çalışmalar, mimari eleştiri teorisi ile mekânsal gerçeklik arasındaki ontolojik boşluğun kapatılmasına katkı sunacaktır."

Kaynaklar

- [1] Dovey, K., ve Pafka, E. (2014). The urban density assemblage: Modelling multiple measures. **Urban Design International**, 19(1), 66–76. <https://doi.org/10.1057/udi.2013.13>
- [2] Mehta, V. (2014). Evaluating public space. **Journal of Urban Design**, 19(1), 53–88. <https://doi.org/10.1080/13574809.2013.854698>
- [3] Carmona, M. (2021). **Public places urban spaces: The dimensions of urban design** (3rd ed.). Routledge.
- [4] Aditia, T., Vazquez, A. L., & Aditia, R. (2025). Architectural Design of Public Spaces in Realizing Good Urban Governance Based on Community Participation. **Journal Governance Society**, 2(3), 195-205. <https://doi.org/10.69812/jgs.v2i3.197>

- [5] Nalbandian, J., O'Neill Jr, R., Michael Wilkes, J., & Kaufman, A. (2013). Contemporary challenges in local government: Evolving roles and responsibilities, structures, and processes. **Public Administration Review**, 73(4), 567-574. <https://doi.org/10.1111/puar.12059>
- [6] Akçay, F. Ç., & Aydın, D. (2024). Belediye binalarının mimari biçimlenişi: 1930'lardan günümüze Konya'da belediye binalarının öyküsü. **GRID-Architecture Planning and Design Journal**, 7(2), 654-682. <https://doi.org/10.37246/grid.1399377>
- [7] Erdönmez, E., & Çelik, F. (2016). Kentsel mekânda kamusal alan ilişkileri. **TÜBA-KED Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi**, (14), 145-163.
- [8] Lynch K (1960). **The Image of The City**. The MIT Press, Cambridge.
- [9] Glaser, M. (Ed.). (2012). **The city at eye level: Lessons for street plinths**. Eburon Uitgeverij BV.
- [10] Pafka, E., ve Dovey, K. (2017). Permeability and interface catchment: Measuring and mapping walkable access. **Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability**, 10(2), 150–162. <https://doi.org/10.1080/17549175.2016.1220413>
- [11] Hillier, B. (2007). **Space is the machine: a configurational theory of architecture**. Space Syntax.
- [12] Erkartal, P. O., & Uzunkaya, A. (2019, February). Transparency as a component of public space. In **IOP Conference Series: Materials Science and Engineering** (Vol. 471, No. 9, p. 092026). IOP Publishing. doi:10.1088/1757-899X/471/9/092026
- [13] Rosales, C. (2022). **Spatial transparency in architecture: light, layering, and porosity**. Routledge.
- [14] Rowe, C., & Slutzky, R. (1963). Transparency: literal and phenomenal. **Perspecta**, 45-54. <https://doi.org/10.2307/1566901>
- [15] Dovey, K. (1999). **Framing places: Mediating power in built form**. Routledge.
- [16] Gehl, J. (2011). **Life between buildings: Using public space**. Island Press.
- [17] Sudjic, D. (2005). **The edifice complex: How the rich and powerful shape the world**. Penguin Books.
- [18] Vale, L. J. (2008). **Architecture, power and national identity** (2nd ed.). Routledge.
- [19] Parkinson, J. (2012). **Democracy and public space: The physical sites of democratic performance**. Oxford University Press.
- [20] Goodsell, C. T. (1988). **The social meaning of civic space: Studying political authority through architecture**. University Press of Kansas.
- [21] Imrie, R., ve Hall, P. (2001). **Inclusive design: Designing and developing accessible environments**. Spon Press.
- [22] Vidler, A. (1992). **The architectural uncanny: Essays in the modern unhomely**. MIT Press.
- [23] Lefebvre, H. (1991). **The Social Production of Space**. Oxford: Blackwell.
- [24] Pallasmaa, J. (2012). **The eyes of the skin: Architecture and the senses** (3rd ed.). John Wiley ve Sons.
- [25] Schulz, C. N. (1980). Genius loci: Towards a phenomenology of architecture. **New York: Rizzoli**, 17, 22-23.
- [26] Özçam, I. (2022). Fenomenolojik Yaklaşımın Mimaride Tasarımcı Kimliği ve Malzeme Kullanımı Üzerinden Okunması. **Mimarlık ve Yaşam**, 7(2), 503-523. <https://doi.org/10.26835/my.1052777>

- [27] Zumthor, P. (2006). **Atmospheres: Architectural environments. surrounding objects.** Birkhäuser.
- [28] Hertzberger, H. (2005). **Lessons for students in architecture** (5nd ed.). 010 Publishers.
- [29] Merleau-Ponty, M. (2012). **Phenomenology of perception** (D. A. Landes, Çev.). Routledge.
- [30] Böhme, G. (1993). Atmosphere as the fundamental concept of a new aesthetics. **Thesis Eleven**, 36(1), 113–126. <https://doi.org/10.1177/072551369303600107>
- [31] Oldenburg, R. (1999). **The great good place: Cafes, coffee shops, bookstores, bars, hair salons and other hangouts at the heart of a community.** New York: Marlowe and Company.
- [32] Sennett, R. (2018). **Building and dwelling: Ethics for the city.** Farrar, Straus and Giroux.